

HANDREIKING ARMOEDE EN SCHULDEN

OPDRACHTGEVER:
DE DELFTSE REKENKAMER

UITGEVOERD DOOR:
KWIZ BV, GRONINGEN

ARMOEDE

ARMOEDEBESTRIJDING

GEDRAG

SCHULDHULPVERLENING

Handreiking Armoede en Schulden

Gemeenten hebben de zorgplicht om de leefsituatie en het toekomstperspectief van kwetsbare burgers die in armoede verkeren, te verbeteren.

Het armoedebeleid is ook in de gemeente Delft een actueel thema. Bijna 6.500 huishoudens moeten rondkomen van een inkomen tot 110 procent de bijstandsnorm (het Wettelijk sociaal minimum), dat is een aandeel van 11 procent onder alle huishoudens in de gemeente.

Inwoners van de gemeente Delft met een laag inkomen kunnen een beroep doen op diverse voorzieningen en regelingen die hun lasten te verlichten of het maatschappelijk participeren versterken.

Mede naar aanleiding van de opeenvolgende crises, zijn nieuwe inzichten ontstaan omtrent het begrip armoede, maar ook over de rol, taak of verantwoordelijkheid van de (lokale) overheid, om dit probleem te beperken, te verzachten of zelfs op te lossen. Naast de publieke aspecten van het armoedeprobleem, is recent in een aantal publicaties aandacht besteed aan mentale en psychosociale aspecten en mechanismen. Armoede beïnvloedt gedrag op diverse leefgebieden en het probleem van armoede is niet alleen beperkt tot alleen problemen op het gebied van financiën.

Doel van de handreiking

Doel van de handreiking Armoede en Schulden is om alle bij het thema armoede betrokken partijen te informeren over de actuele en meest relevante inhoudelijke kennis rondom het thema armoede en schulden. In de handreiking vindt u onderzoeken, best-practices en andere publicaties over armoede en schulden, die als vertrekpunt kunnen dienen bij de herijking van bestaan beleid, het ontwikkelen van nieuw beleid, of het integreren van dit beleid in het bredere sociaal domein. Door op een van de vier thema's te klikken komt u op een van de 32 titels die in deze handreiking staan.

Amerikaanse armoedebestrijding rukt op in Nederland pag 7

Bart Kamphuis

Armoede en bestaansstrategieën: Formele en informele sociale zekerheid in Amsterdam-Zuidoost pag 8

Annelou Ypeij en Erik Snel

Armoede en sociale uitsluiting pag 9

CBS

Armoede in Amsterdam Noord pag 10

Annelou Ypeij, Erik Snel & Godfried Engbersen

Armoede in kaart pag 11

Sociaal Cultureel Planbureau

Doen wat nodig is pag 12

City deal exclusieve stad

Het nieuwe criterium voor armoede en sociale uitsluiting in de Europese Unie pag 13

CBS, Sociaaleconomische trends

Kinderen in armoede in Nederland pag 14

Verwey Jonker instituut & de Kinderombudsman

Mariëtte Hamer over SER-advies 'opgroeien zonder armoede' pag 15

Dorine van Kesteren, Sprank*

Mobility Mentoring. Hoe inzichten uit de hersenwetenschap leiden tot een betere aanpak van armoede en schulden pag 16

Nadja Jungmann & Peter Wesdorp

Omgaan met armoede pag 17

Movisie

Schaarste pag 18

Sendhil Mullainathan & Eldar Shafir

Waarom arme mensen domme dingen doen pag 19

Rutger Bregman, de Correspondent

THEMAS

ARMOEDE

ARMOEDEBESTRIJDING

GEDRAG

SCHULDHULPVERLENING

Armoede in perspectief

BMC onderzoek

pag 20

Gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid

Bureau Bartels in opdracht van het Ministerie van SZW

pag 21

Gemeenten moeten armoede bestrijden, hoe kan dat het beste?

Jurriaan Omlo

pag 22

Opgroeien zonder armoede

SER

pag 23

Wat werkt bij de aanpak van armoede?

Movisie

pag 24

THEMAS

ARMOEDE

ARMOEDEBESTRIJDING

GEDRAG

SCHULDHULPVERLENING

10 meest ingezette maatregelen om het beroep op bijstand terug te dringen

Divosa

pag 25

Armoedebestrijding: geen kwestie van rekenen maar van psychologie

Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken

pag 26

Geld en gedrag. De theoretische basis

Nibud

pag 27

Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid

WRR

pag 28

THEMAS

ARMOEDE

ARMOEDEBESTRIJDING

GEDRAG

SCHULDHULPVERLENING

Burgerperspectief op schuldhulpverlening pag 29

Nationale ombudsman

Een onbemind probleem. Een voorstudie naar een maatschappelijke kosten batenanalyse pag 30

Tilburg University

Eigen schuld pag 31

Will Tiemeijer

Good practices pag 32

Kenniscentrum maatschappij en recht Amsterdam

Het geldloket wil met een beetje hulp veel problemen voorkomen pag 33

Bart Kamphuis

Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen pag 34

Stichting lezen en schrijven

Schulden uit de knel pag 35

Platform31

Schuldhulpverlening en wetenschap kunnen veel van elkaar leren pag 36

Peter Boorsma

Uit de schulden aan het werk pag 37

Roeland van Geuns en Jorien van der Laan

Wat werkt bij schuldhulpverlening pag 38

Movisie

1

Amerikaanse armoedebestrijding rukt op in Nederland

Bart Kamphuis 2017

2

Inhoud

3

Tientallen gemeenten in Nederland hebben interesse in een nieuwe methode voor armoedebestrijding: Mobility Mentoring. De gedachte achter deze in de VS succesvolle aanpak is dat de weg om blijvend uit armoede te komen, begint met het wegnemen van stress.

4

5

Bevindingen

6

In de Amerikaanse methode worden mensen met financiële problemen daarom eerst bewust gemaakt van de stress waarmee ze leven. Mentor en cliënt stellen vervolgens samen het wegnemen van stress steeds centraal in een stappenplan op verschillende terreinen, zoals geld, scholing, gezondheid en huisvesting.

7

8

De evaluaties zijn zo goed, dat de staten Massachusetts en Washington de methode inmiddels verplicht stellen bij het aanbesteden van sociale projecten. De Wereldbank noemt Mobility Mentoring als een veelbelovende aanpak.

9

10

35 Nederlandse gemeenten, waaronder de grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Enschede en Groningen, willen er alles over weten of hebben al vergaande plannen om ermee aan de slag te gaan.

11

12

Het enthousiasme over Mobility Mentoring bij de gemeenten en hulpinstanties komt voort uit frustratie over de huidige uitgangspunten voor sociaal beleid: zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. Dat beleid boekt geen blijvend resultaat.

13

De schuldenproblematiek lijkt niet beheersbaar, ondanks de economische opleving. Eén tot anderhalf miljoen huishoudens hebben risicovolle of problematische schulden.

Handvatten voor beleid

- Hulpverleners moeten de groep kwetsbare mensen veel meer aan de hand meenemen, zegt ze. “Stuur ze bijvoorbeeld een sms’je om ze aan een afspraak te herinneren en help ze om to-do-lijstjes te maken. Als je dat doet, dan zie je dat ze wél gemotiveerd zijn. Het beeld dat veel mensen niet gemotiveerd zijn, verschiet van kleur als je de invloed van stress erkent.”
- Focus minder op zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid. Dit vraagt te veel van sommige mensen.
- In de Amerikaanse werkwijze worden ook lastige gesprekken in de ochtend gepland, als de stressgevoeligheid over het algemeen het laagst is. Bij successen krijgen deelnemers een beloning, met geld of spullen of met een compliment.

1

Armoede en bestaansstrategieën: Formele en informele sociale zekerheid in Amsterdam-Zuidoost

Annelou Ypeij en Erik Snel 2002

2

Inhoud

3

Dit rapport is een eerste verslag van het onderzoeksproject 'Landschappen van armoede', dat in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) is uitgevoerd. Het project beoogt beschrijving en verklaring te bieden van de leefsituatie van diverse kwetsbare groepen (langdurig werklozen, eenoudergezinnen, tweeoudergezinnen, ouderen, allochtonen) in verschillende stedelijke en rurale gebieden in Nederland. Het onderzoek wil niet alleen de precaire financiële situatie van deze groepen beschrijven, maar richt de aandacht vooral op de wijze waarop de betrokkenen actief omgaan met deze situatie.

4

5

6

7

In dit rapport wordt verslag gedaan van intensief onderzoek onder zeventig huishoudens, (voornamelijk alleenstaande vrouwen met kinderen) in Amsterdam-Zuidoost.

8

De centrale onderzoeksvragen richten zich op de bestaansstrategieën die arme huishoudens ontwikkelen. Op welke wijzen gaan arme huishoudens met hun financiële middelen om? Hoe maken ze hun financiële situatie hanteerbaar? Wat doen ze om deze te verbeteren?

9

10

Bevindingen

11

Het gebruik van de bijzondere bijstand, schuldhulpverlening en kwijtschelding van de lokale heffingen is verre van optimaal. Gebruikers van voorzieningen dienen drie hindernissen te overwinnen. De eerste hindernis betreft het, door de vele inkomens- en vermogenstoetsen, complexe karakter van het geheel van inkomensvoorzieningen.

12

13

De tweede hindernis betreft het feit dat landelijk aangekondigde voorzieningen op lokaal niveau vertraagd kunnen worden uitgevoerd, waardoor er lange wachttijden kunnen ontstaan. De derde hindernis wordt gevormd door het feit dat in Zuidoost de organisaties die belast zijn met de uitvoering van delen van het armoedebeleid, zoals de sociale dienst en de maatschappelijke dienstverlening, intern zijn of worden gereorganiseerd.

Alleenstaande moeders met een gering inkomen blijken, ongeacht hun etniciteit, goed in staat om sociale ondersteuning te verwerven. Ze krijgen geld en goederen van familie of vriendinnen en soms van een ex-partner. Ze worden geholpen met huishoudelijke taken en bij de zorg voor hun kinderen.

1

Armoede en sociale uitsluiting

CBS 2015

2

3

Inhoud

Ramingen van het CPB wijzen voor 2015 en 2016 op een lichte daling van het aantal huishoudens dat risico heeft op armoede. In 2014 moest 10,4 procent van alle Nederlandse huishoudens rondkomen van een laag inkomen (734 duizend). In 2013 was dit 10,3 procent. Wel is er een flinke toename van huishoudens met langdurig laag inkomen. En ook was er in 2014 een stijging van het aantal kinderen met langdurig laag inkomen.

4

5

6

7

8

Niet-westerse huishoudens hebben bijna zes keer zo vaak een langdurig laag inkomen dan autochtone huishoudens. Ook eenoudergezinnen met uitsluitend jonge kinderen en alleenstaanden onder de AOW-leeftijd hebben een hoog risico op langdurige armoede.

9

10

Er zijn diverse verschillen gevonden tussen mensen met een laag inkomen en mensen met een hoog inkomen. Deze verschillen hebben een relatie met sociale uitsluiting.

11

Bevindingen

12

13

- Hoe lager het inkomen, hoe kleiner het aandeel personen dat vrijwilligerswerk doet;
- Hoe lager het inkomen, hoe minder vaak men actief is in verenigingsverband;
- Mensen met een lager inkomen stemmen minder vaak bij politieke verkiezen dan mensen met een hoger inkomen;
- Kinderen uit een laag-inkomensgezin gaan minder vaak uit dan kinderen met rijkere ouders. Ze sporten minder, volgen minder vaak muziekles en gaan minder vaak een dagje naar de dierentuin;
- Mensen met een laag inkomen hebben minder vertrouwen in de medemens dan mensen met een hoog inkomen;

- Mensen met een laag inkomen hebben vaak te maken met een stapeling van gezondheidsproblemen. Zo roken ze vaker en hebben ze vaker te maken met overgewicht. De gezonde levensverwachting is voor mensen met een dergelijk inkomen dan ook lager;
- Ook de zorgkosten voor mensen met een laag inkomen zijn hoger. En naarmate het inkomen stijgt, dalen de zorgkosten;
- Vaste lasten drukken zwaar op het budget van lage inkomens.

1

Armoede in Amsterdam Noord

Annelou Ypeij, Erik Snel & Godfried Engbersen 2012

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Inhoud

Dit rapport is een eerste verslag van het onderzoeksproject ‘Landschappen van armoede’, dat in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) is uitgevoerd. Het project beoogt beschrijving en verklaring te bieden van de leefsituatie van diverse kwetsbare groepen (langdurig werklozen, eenoudergezinnen, tweoudergezinnen, ouderen, allochtonen) in verschillende stedelijke en rurale gebieden in Nederland. Het onderzoek wil niet alleen de precaire financiële situatie van deze groepen beschrijven, maar richt de aandacht vooral op de wijze waarop de betrokkenen actief omgaan met deze situatie. Centraal in het onderzoek staat de vraag naar de strategieën die arme huishoudens ontwikkelen om hun situatie hanteerbaar te maken dan wel te verbeteren. Een belangrijk aspect hiervan is de sociale inbedding van arme huishoudens in (deels buurtgebonden) netwerken van familie en personen, die zich in een soortgelijke situatie bevinden. Ook wordt in het onderzoek aandacht besteed aan de betekenis van het (lokale) armoedebeleid, in dit geval Amsterdam-Noord.

Bevindingen

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen vijf soorten bestaansstrategieën van arme huishoudens. Uitgangspunt is het onderscheid van Mingione (1987) tussen strategieën gericht op het exploiteren van de interne respectievelijk de externe hulpbronnen van het huishouden.

Bij de op interne hulpbronnen gerichte strategieën gaat het om:

- zorgvuldig budget-management;
- het strategisch samenstellen van het huishouden;
- het ontwikkelen van meervoudige inkomensstrategieën.

Bij de op externe hulpbronnen gerichte strategieën gaat het om:

- toegang tot informele sociale steunnetwerken doordat men over een bepaald ‘sociaal kapitaal’ beschikt;
- toegang tot ondersteuning of subsidies door de overheid.

Handvatten voor beleid

- Bied inkomensondersteunende instrumenten aan;
- Zorg voor goede activering naar de arbeidsmarkt.

1

Armoede in kaart

Sociaal Cultureel Planbureau 2016

2

Inhoud

Armoede in Kaart 2016 is een digitale publicatie ('card stack'), opgebouwd uit diverse zelfstandig te lezen pagina's. Iedere pagina geeft antwoord op een onderzoeksvraag, zoals: Wat is armoede? Hoeveel armen zijn er in Nederland en wat is de verwachting voor de nabije toekomst? Waar wonen de armen? Naast de meest recente gegevens over omvang, oorzaken en gevolgen van armoede, biedt de kaartenstapel ook ruimte aan verdieping, beleidsduiding en beleidsevaluatie.

3

4

5

6

Bevindingen

Er wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

7

8

9

10

11

12

13

- Wat is armoede?
- Waar ligt de armoedegrens?
- Wat is de omvang van armoede?
- Verwachte armoede 2015-2017
- Hoeveel mensen zijn langdurig arm?
- Armoede bij kinderen en volwassenen
- Werkende en niet werkende armen
- Arme migranten en autochtonen
- Veranderingen tijdens de recessie
- Hoeveel komen armen tekort?
- Financiële problemen
- Waar wonen de armen in Nederland?

1

Doen wat nodig is

City deal exclusieve stad 2016

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Inhoud

Op 10 maart 2016 werd City Deal Inclusieve Stad ondertekend door de gemeenten Eindhoven, Enschede, Leeuwarden, Utrecht en Zaanstad en de ministeries van BZK, VWS en SZW. Met de ondertekening committeren deze partijen zich voor samenwerking aan vergaande innovatieve aanpakken in het sociaal domein.

Het succes van gemeenten wordt bepaald door de vraag of zij - samen met hun inwoners en maatschappelijke partners - erin slagen de samenhang in hun stad te bewaren en ervoor te zorgen dat iedereen mee doet naar vermogen. Veel gemeenten hebben hiertoe al een belangrijke basis gelegd door wijkteams laagdrempelige, buurtgerichte en generalistische begeleiding te laten bieden.

Bevindingen

Om de effectiviteit van wijkteams te vergroten zijn afgelopen najaar binnen de City Deal Inclusieve Stad vernieuwende experimenten in vijf wijken in Eindhoven, Enschede, Leeuwarden, Utrecht en Zaanstad. Alle experimenten hebben als doel systeeminnovaties door te voeren op het niveau van het Rijk, gemeenten en andere partijen in het sociaal domein. Welke experimenten zijn het precies?

- Experiment een bredere geldstroom: het zoveel mogelijk ontschotten van financiële kokers en een budget voor een wijk;
- Experiment schulden en beschermingsbewind: De vijf City Deal-steden werken nauw samen aan een aanpak met het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) en de Belastingdienst ten aanzien van de schuldenproblematiek. Ook onderzoeken zij hoe de uitkering en inning van vaste lasten vereenvoudigd kunnen worden;
- Experiment professionalisering: professionaliseringsprogramma voor de wijkteams.

Handvatten voor beleid

Omdat het experimenten zijn is nog niet bekend welke handvatten zullen worden aangereikt.

1

Het nieuwe criterium voor armoede en sociale uitsluiting in de Europese Unie

CBS, Sociaaleconomische trends 2011

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Inhoud

In juni 2010 zijn tijdens de Europese Raad vijf doelen vastgesteld. Een van die doelen is dat in 2020 het aantal Europeanen met een risico op armoede of sociale uitsluiting met 20 miljoen omlaag moet. Echter bleek armoede een te veel omvattend fenomeen om hier één concreet streefcijfer aan te verbinden. Als compromis is ervoor gekozen om het risico op armoede en sociale uitsluiting binnen de EU 2020-strategie vast te stellen op basis van drie indicatoren met, naast de traditionele monetaire indicator, een niet monetaire en een arbeidsmarktgerichte indicator.

Risico op armoede is de eerste indicator. Armoede wordt door de EC gedefinieerd als: “mensen, gezinnen of groepen wier middelen (materieel, cultureel en sociaal) zo beperkt zijn dat zij uitgesloten zijn van de minimaal aanvaardbare leefpatronen in de lidstaat waarin zij leven”. De armoede is dus relatief omdat het wordt vergeleken met het welvaartspeil in een land. Landen met een hoog armoederisico worden vaak gekenmerkt door een relatief grote inkomensgelijkheid. Echter omdat de inkomensgrenzen sterk verschillen tussen de landen, is een goede vergelijking met alleen deze indicator niet mogelijk.

De tweede indicator, *ernstige achterstelling*, is een meer directe meting van de mate waarin men financieel in staat is bepaalde gangbare goederen/diensten aan te schaffen. *Lage werkintensiteit* is de arbeidsmarktgerichte indicator. Werkloosheid gaat namelijk vaak gepaard met armoede en sociale uitsluiting. De mate van werkloosheid wordt weergegeven met deze indicator.

Men loopt dus een risico als men een risico op armoede heeft, en/of ernstig achtergesteld is in gangbare goederen en diensten en/of tot een huishouden behoort met een lage werkintensiteit.

Bevindingen

- Nederland heeft, door verdere stimulering van de arbeidsparticipatie, ingezet op een afname van het aantal 0-64 jarigen in huishoudens met een lage werkintensiteit met 100 duizend.
- Risicogroepen zijn vergelijkbaar in het nieuwe en oude criterium.
 - Het risico op armoede is het grootst bij eenoudergezinnen met minderjarige kinderen, 18 tot 24-jarigen, niet-westerse allochtonen en bijstandsontvangers.
- Een aantal nieuwe risicogroepen is ontstaan.
 - Het risico op armoede is groter bij eenoudergezinnen met minstens één meerderjarig kind en huishoudens met een ziekte- of arbeidsongeschiktheidsuitkering als hoofdkomen.
- In Nederland vormt de lage-inkomensgrens een belangrijk armoede-criterium.
- In de Europese cijfers worden studentenhuishoudens wel meegenomen in de doelpopulatie, bij de nationale cijfers over armoede is dit niet gebruikelijk.
- Kinderen wegen zwaarder mee dan volgens de CBS factoren, hierdoor is het risico op armoede voor kinderen volgens de Europese maatstaf bijna 2 keer zo groot.

1

Kinderen in armoede in Nederland

Verwey Jonker instituut & de Kinderombudsman 2013

2

Inhoud

Het onderzoek naar armoedebeleid voor kinderen bestaat uit een drietal onderdelen. De kinderen zijn zelf ondervraagd, er is een onderzoek geweest onder 198 gemeenten en tevens hebben volwassen en professionals hun mening gegeven.

3

4

5

Bevindingen

Kinderen over Armoede

- Armoede heeft grote gevolgen voor kinderen. Zij worden dagelijks met geldgebrek geconfronteerd;
- Opgroeien in een gezin met weinig isoleert jongeren, arm zijn betekent vaak niet meedoen aan gewone activiteiten met kinderen;
- Armoede is een taboe in Nederland; kinderen praten niet over armoede zowel thuis of met vriendjes;
- Kinderen hebben inventieve oplossingen; De kinderen gaan allemaal op hun eigen manier om met armoede. Ze hebben ook allerlei tips om te bezuinigen.

7

8

9

10

Volwassen en Professionals over Armoede

- Toegang tot hulp en ondersteuning is nodig;
- Voor kinderen in armoede maakt het verschil in welke gemeente je opgroeit;
- Scholen houden te weinig rekening met armoedeproblematiek bij het vragen van bijdragen van ouders.

11

12

13

Gemeenten over armoedebeleid voor kinderen

- Visie en doelstellingen ontbreken bij voorzieningen voor kinderen in armoede;
- Gemeenten verschillen sterk in voorzieningen voor kinderen in armoede;
- Samenhangende aanpak ontbreekt voor het verbeteren van de leefsituatie van kinderen in armoede;
- Kinderen hebben onvoldoende stem in het ontwerpen en uitvoeren van op hen gericht beleid.

Handvatten voor beleid

- Het is van groot belang dat gemeenten een armoedebeleid ontwikkelen dat specifiek gericht is op kinderen, gezien het feit dat 1 op de 9 kinderen in armoede leeft;
- Ontwikkel een visie met een integrale aanpak van armoede onder kinderen;
- Verbeter de toegankelijkheid van voorzieningen en maak een aanvraag indienen eenvoudig;
- Betrek kinderen vroegtijdig bij het beschikbaar maken van voorzieningen;
- Gemeenten wordt aanbevolen een kindpakket samen te stellen, waarvan de onderdelen rechtstreeks ten goede komen aan kinderen zelf;
- Organiseer een compleet aanbod voor kinderen in armoede. De Kinderombudsman roept gemeenten op hun beleid in te richten m.b.v. publiek-private samenwerking;
- Zowel Rijksoverheid, als de gemeentelijke overheden wordt aanbevolen het armoedebeleid gericht op kinderen, te monitoren.

1

Mariëtte Hamer over SER-advies ‘opgroeien zonder armoede’

Dorine van Kesteren, Sprank* 2017

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Inhoud

Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau groeit één op de negen Nederlandse kinderen op in armoede. De Sociaal-Economische Raad (SER) pleit voor een systematische, structurele aanpak. In dit artikel geeft SER voorzitter Mariëtte Hamer hier een toelichting op.

Het kabinet heeft de SER gevraagd om een samenhangend beleid te maken om armoede en sociale uitsluiting onder kinderen terug te dringen. Volgens de SER is het huidige overheidsbeleid vooral gericht op het wegnemen van de gevolgen zonder de onderliggende oorzaken aan te pakken. De SER pleit voor een systemische aanpak op gebied van werk en inkomen, inkomensondersteunende maatregelen en schulden.

Het grootste risico van kinderarmoede is *de negatieve spiraal*, kinderen die opgroeien in armoede hebben later een grotere kans om zelf op te groeien in armoede. Andere belangrijke factoren zijn ouders die leven van een uitkering, eenoudergezinnen en ouders van niet-westerse afkomst. Ook wanneer er meer kinderen zijn, is er meer kans op armoede.

Een probleem is dat werk lang niet altijd bescherming biedt tegen armoede. De grootste groep kinderen heeft namelijk werkende ouders. Een ander probleem is het niet-gebruik van toeslagen en gemeentelijke voorzieningen. En ondanks de regelingen zijn er nog steeds huishoudens die tekort komen.

Gevolgen van armoede voor kinderen zijn minder welbevinden, sociale uitsluiting, slechtere schoolprestaties, probleemgedrag en vergrote kans op armoede als volwassene.

Bevindingen

- Er zijn geen simpele oplossingen. Belangrijk om alle consequenties te overdenken.
- Er moeten meer banen komen met een groter aantal uren, voldoende besteedbaar inkomen en voldoende inkomenszekerheid.
- Voor werkende minima/ uitkeringsgerechtigden is meer gerichte inkomensondersteuning nodig.
- Koppel aanvragen voor toeslagen/ regelingen aan life events.
- Gebruik in de SHV gebruik van inzichten uit de psychologie van schaarste en stress.
 - Mobility mentoring is een kansrijke benadering.

Handvatten voor beleid

- Gemeenten kunnen werkenden beter ondersteunen door met glijdende inkomensgrenzen te werken, waarbij het ook mogelijk is om gedeeltelijk gebruik te maken van een voorziening;
- Het is essentieel om snel contact te leggen met risicogroepen en om goede financiële educatie en budgetcoaching aan te bieden;
- Bundel de voorzieningen voor kinderen in een kindpakket;
- Intensiveer de voorlichting over regelingen;
- Vereenvoudig het taalniveau in alle communicatie uitingen.

1

Mobility Mentoring. Hoe inzichten uit de hersenwetenschap leiden tot een betere aanpak van armoede en schulden

Nadja Jungmann & Peter Wesdorp 2017

2

Inhoud

Mobility Mentoring helpt mensen bij het aanpakken van hun financiële en sociale problemen. Daarbij wordt uitgegaan van de wetenschap over schaarste: mensen die in armoede leven lijden aan tunnelvisie en zijn daardoor niet goed in staat om doelgericht en probleemoplossend te handelen.

3

4

5

Bevindingen

6

Mobility mentoring kan worden omschreven als een platform dat organisaties helpt bij de vormgeving van diverse programma's. Mobility mentoring kent diverse instrumenten die als hulpmiddelen worden ingezet om deelnemers te prikkelen om langetermijndoelen te stellen en hen te ondersteunen in het bereiken van deze doelen.

7

8

De belangrijkste instrumenten zijn doel-actieplannen met beloningen en de *economic independence index*.

9

10

De dienstverleningsprincipes bieden handvatten de dienstverlening zo te organiseren dat een deelnemer zo min mogelijk stress ervaart. En de nieuwste inzichten uit de wetenschap worden ingezet om de professional een verklaring voor het gedrag van zijn cliënt te geven.

11

12

De basis van Mobility Mentoring is het besef dat (chronische) stress ons gedrag beïnvloedt. Mobility Mentoring is aantoonbaar effectief. De mentor staat naast de klant, er is geen machtsverhouding. De mentor ondersteunt de klant bij de doelen die hij wil halen.

13

Handvatten voor beleid

Het inzetten van de instrumenten van Mobility Mentoring. Dit zijn:

- Het stellen van doelen en het werken aan doelbereiking. Een belangrijk hulpmiddel hierbij is de *Bridge to self-sufficiency*. Deze 'brug' compenseert eerst de beperkingen in het probleemoplossend vermogen en fungeert later als coaching instrument dat de vooruitgang inzichtelijk maakt. De brug wordt gevormd door een aantal pijlers die de deelnemer op orde moet hebben (familiestabiliteit, welzijn, onderwijs, financieel management en werk). De brug plaatst de deelnemer centraal in het beslissingsproces: waar wordt aan gewerkt en in welke volgorde?
- Doel-actieplannen. Deze ondersteunen het probleemoplossend vermogen van de deelnemer. Ze maken inzichtelijk welke stappen moeten worden ondernomen om de doelen te behalen.
- Belonen in plaats van straffen. Straffen werkt juist contraproductief omdat dit stress bij de deelnemer verhoogt. Een voorbeeld uit Nederland dat werkt is de gemeente Tilburg die jongeren een bioscoopbon geeft als zij de afspraken met de schuldhulpverlening nakomen. Beloningen vergroten het commitment naar het doel.
- Kijk naar hoeveel geld mensen nodig hebben om rond te komen. Het Nibud heeft daarvoor referentiebudgetten ontwikkeld. Hierdoor kan men op zoek naar een baan die dat geld oplevert. Kijk bij het zoeken naar banen ook naar de opleidings- en groeimogelijkheden. Dit kan het salaris in sommige sectoren flink doen groeien.
- De succesvolle van andere deelnemers inzichtelijk maken kan het geloof in eigen kunnen van deelnemers vergroten.

1

Omgaan met armoede

Movisie 2015

2

3

Inhoud

Movisie bevraagt sinds 2006 een panel van uitvoerende beroepskrachten en vrijwilligers naar hun opvattingen over uiteenlopende maatschappelijke thema's.

4

In de frontliniepeiling, 'Omgaan met armoede', vertellen frontliniewerkers over hun praktijkervaringen met armoede en hun opvattingen over dit groeiende probleem.

5

De uitkomsten laten zien dat zij bezorgd zijn en vinden dat op een aantal fronten meer aandacht moet komen voor een effectieve aanpak van armoede.

6

Bevindingen

7

Armoede komt zelden alleen. Dat armoede geen losstaand probleem is blijkt uit de risicofactoren, zoals langdurig geen betaald werk hebben en een laag opleidingsniveau.

8

Daarnaast zijn er ook risicofactoren zoals psychische problematiek, verslaving en het ontbreken van financieel besef. Armoede leidt niet alleen tot financiële beperkingen, maar beïnvloedt ook het geestelijk welzijn.

9

10

Handvatten voor beleid

11

- Tijdig signaleren en inspelen op (dreigende) schulden;
- Inzetten op gedragsverandering en vergroten persoonlijke vaardigheden;
- Toeleiden naar werk en zinvolle dagbesteding;
- Uitkeringssystemen en beloningssystemen aanpassen.

12

13

1

Schaarste

Sendhil Mullainathan & Eldar Shafir 2013

2

Inhoud

Arme mensen vertonen vaak irrationeel gedrag. Ze komen niet opdagen voor een cursus of sollicitatiegesprek, vragen geen geld en toeslagen aan waar ze recht op hebben, hebben een slecht CV of kleden zich onverzorgd bij een sollicitatie.

3

In tegenstelling tot de dominante opvatting dat dit soort 'slechte' en irrationele gedragingen leiden tot armoede, wijzen de schrijvers er op dat armoede dit soort gedrag juist veroorzaakt. Armoede, oftewel langdurige schaarste, zorgt er bijvoorbeeld voor dat mensen moeilijker nieuwe vaardigheden kunnen aanleren en dat mensen vooral op de korte termijn gericht zijn en niet of nauwelijks met de lange termijn bezig zijn.

4

5

Het gedrag van arme mensen is vergelijkbaar met het gedrag dat iedereen zou vertonen als hij druk, gestrest of overwerkt is. Geldproblemen leiden vaak tot schulden, overgewicht, slechtere prestaties op werk en slechtere opvoeding. De auteurs stellen dat alle mensen falen zodra zij schaarste ervaren. Omgevingsomstandigheden veroorzaken schaarste.

6

7

Bevindingen

Het gevoel van schaarste neemt bezit van onze geest en dat heeft verstrekende gevolgen voor ons denken en handelen. Gebrek aan tijd of geld kaapt een deel van ons denkvermogen. Mensen die tijdelijk minder geld te besteden hebben zijn op dat moment dommer (een lager IQ) dan wanneer zij, later in het jaar, voldoende geld hebben. Armoede kan het IQ wel 15 punten doen laten dalen.

8

9

10

De ervaring van schaarste leidt tot een directe afname van de zogenaamde bandbreedte, ofwel het vermogen om aandacht op te brengen, om goede beslissingen te nemen om vast te houden aan onze plannen en om verleidingen te weerstaan. Geldzorgen leiden zo tot geringere mentale vermogens. Arme mensen zijn bijvoorbeeld door hun focus op de korte termijn geneigd om overmatig te gaan lenen en ineffectief te werk gaan bij het maken van hun toekomstplannen.

Handvatten voor beleid

- Houd (meer) rekening met de beperkte bandbreedte van arme mensen;
- Reik minima handvatten aan en help ze actief omdat ze het zelf niet goed kunnen overzien;
- Maak het aanvragen van regelingen zo makkelijk mogelijk.

1

Waarom arme mensen domme dingen doen

Rutger Bregman, de Correspondent 2013

2

Inhoud

Arme mensen zijn niet goed in staat zichzelf te helpen door de context waarin ze leven. In deze context zou iedereen domme beslissingen nemen. Door uit te gaan van de psychologie van schaarste in plaats van economische theorieën over rationaliteit is het gedrag van deze mensen beter te verklaren. Schaarste neemt bezit van je geest en mensen handelen anders bij een gevoel van gebrek.

3

4

Bevindingen

Mensen handelen anders bij een gevoel van gebrek aan (onder andere) geld. Door deze schaarste verdwijnt hun langetermijnperspectief. Daarnaast is hun bandbreedte kleiner en daardoor nemen ze onverstandige beslissingen.

5

6

Geld alleen is niet genoeg. Schaarste ontstaat niet alleen bij een gebrek aan inkomen maar ook bij een teveel aan verwachtingen. Wat je wil wordt in hoge mate bepaald door wat de mensen om je heen al hebben. Als je mensen om je heen ziet met flatscreentelevisies dan wil je er zelf ook een.

7

8

Onverzorgde bijstandsgerechtigden korten op hun uitkering is geen goed idee. Het probleem van deze mensen is namelijk vaak een gebrek aan bandbreedte, niet een gebrek aan motivatie. Dat betekent dat ze een beetje hulp nodig hebben om die bandbreedte te managen of vergroten. Als je ze verplicht cursussen te volgen of straft als ze zich niet netjes kleden dan gaat dat ten koste van hun bandbreedte. En zullen ze minder tijd besteden aan hun kinderen, gezondheid en boekhouding.

9

10

11

12

13

Handvatten voor beleid

- Arme mensen zijn minder zelfredzaam dan gemiddeld. Houd hier rekening mee bijvoorbeeld door hulp te bieden bij het invullen;
- Minder bureaucratie: degenen die toeslagen en regelingen het meest nodig hebben, worden door de (bureaucratische) aanvraagprocedure juist het meest afgeschrikt;
- Help mensen bij het vergroten van hun bandbreedte;
- Straffen heeft meestal geen zin.

1

Armoede in perspectief

BMC onderzoek 2012

2

Inhoud

De aard, omvang, oorzaken, gevolgen en oplossingen van armoede worden beschreven. Waar mogelijk is de situatie in Ridderkerk specifiek bestudeerd. Op basis van verschillende perspectieven (wetenschappelijk, cijfermatig, professioneel en ervaringsperspectief) wordt een rijk en complex beeld geschetst van de verschillende aspecten van armoede.

3

4

5

Bevindingen

Oorzaken armoede

Grofweg is er sprake van ofwel plotselinge armoede door een veranderende situatie (bijvoorbeeld ontslag, arbeidsongeschiktheid, scheiding) of armoede door een langdurig laag inkomen waardoor het onmogelijk is buffers op te bouwen en daarmee noodzakelijke uitgaven te doen. De wetenschappelijke literatuur rept vooral over het gebrek aan menselijk 'kapitaal' (opleiding, sociaal netwerk, laaggeletterdheid en werkervaring), psychische problemen en de overerfbaarheid van armoede.

De professionals noemen deze oorzaken eveneens en in de verhalen van de burgers zien we per geval ook één of meerdere van deze oorzaken terugkomen. Bij sommige burgers zien we ook sterke gezondheidsproblemen als oorzaak van armoede – men heeft vanaf jonge leeftijd niet (volwaardig) kunnen werken.

De gevolgen van armoede

In het algemeen stelt de literatuur dat armoede leidt tot financiële beperkingen, psychische en/of lichamelijke problemen en onvoldoende maatschappelijke participatie. De professionals onderschrijven dit en ook de meeste burgers die wij spraken hadden te maken met één of meerdere van deze gevolgen.

Handvatten voor beleid

- Preventie van armoede begint met name met versterking van de arbeidsmarktpositie (door scholing, taalcurssussen of andere re-integratietrajecten, maar ook het tegengaan van schooluitval), het vergroten van de financiële zelfredzaamheid (denk aan budgetcurssussen en opvoedondersteuning voor ouders met weinig middelen), goede en laagdrempelige inkomensondersteunende maatregelen, hulp bij de administratie voor mensen die dat niet zelf kunnen en sociale contacten stimuleren voor mensen die dreigen in een isolement te raken. Daarnaast is een efficiënte en effectieve schuldhulpverlening cruciaal;
- Zorg ervoor dat ondersteuning snel beschikbaar is. Dit is vooral van belang voor inwoners waarvan de situatie plotseling veranderd, bijvoorbeeld door een scheiding, baanverlies of ziekte. Daardoor komt de relatie tussen inkomsten en uitgaven vaak snel onder grote spanning te staan, terwijl de mensen op dat moment persoonlijk ook in een stressvolle en lastige periode verkeren;
- Zorg voor voldoende participatie- en ontmoetingsmogelijkheden om sociale isolatie te verminderen, zeker van kinderen in armoedegezinnen en van ouderen. Versterk netwerken voor informele zorg of ondersteuning en draag bij aan een goed functionerende Voedselbank met gezonde voedselpakketten.
- Bij een crisissituatie is het van het allergrootste belang om snel te interveniëren als overheid. Meestal kunnen mensen namelijk door de continue aanwezigheid van angst en spanning niet zelf de situatie oplossen. Hier geldt dat zaken als snelle schuldhulpverlening, hulp bij het in lijn brengen van de uitgaven met de inkomsten en adequate woonvoorzieningen goed geregeld moeten zijn. Heldere en snelle communicatie vanuit de betrokken instanties richting de burger is daarbij essentieel.

1

Gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid

Bureau Bartels in opdracht van het Ministerie van SZW 2014

2

Inhoud

Een onderzoek onder alle gemeenten in Nederland naar de invulling van het armoede- en schuldenbeleid.

3

4

Bevindingen

5

In het gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid blijken het stimuleren van sociale en maatschappelijke participatie van minima (en hun kinderen), preventie van armoede en schulden en bevordering van zelfredzaamheid de meest belangrijke prioriteiten te zijn.

Vier doelgroepen springen in het armoede- en schuldenbeleid eruit in die zin dat een ruime meerderheid van de gemeenten hier specifiek beleid op voeren. Dit zijn gezinnen met kinderen, alleenstaande ouders met kinderen, uitkeringsgerechtigden en langdurig armen.

De gemeenten zetten over het algemeen een breed pallet aan instrumenten in bij het voeren van het armoede- en schuldenbeleid.

Opvallend is dat bijna de helft van de gemeenten naar eigen zeggen geen zicht heeft op de effectiviteit van het gevoerde beleid.

Bijna de helft van de gemeenten hanteert bij het voeren van het armoede- en schuldenbeleid een integrale werkwijze, in die zin dat zij verbindingen leggen met andere gemeentelijke beleidsterreinen (vooral Welzijn/Wmo, Inkomen, Werk, Zorg en Jeugd) en samenwerken met andere partijen (naast andere interne beleidsafdelingen vooral welzijnsorganisaties).

Bij de uitvoering van het armoede- en schuldenbeleid wordt met een groot aantal externe partijen samengewerkt.

1

Gemeenten moeten armoede bestrijden, hoe kan dat het beste?

Jurriaan Omlo 2016

2

3

Inhoud

Gemeenten zijn hoofdverantwoordelijk voor het armoedebeleid, waarbij ze veel vrijheid hebben in hoe ze dit invullen. Echter is de armoedebestrijding verre van eenvoudig. Er zijn verschillende mechanismen en interventies mogelijk. Bovendien zijn er door de verscheidenheid aan oorzaken en doelgroepen verschillende oplossingen nodig.

4

5

In het artikel worden verschillende mechanismes genoemd op psychologisch, sociaal, maatschappelijk en economisch vlak. Vanuit Vlaanderen blijkt dat werken vanuit empowerment zinvol is. Empowerment is een richtinggevend denk- en handelingskader. Het impliceert investeren in het psychologische, sociale en maatschappelijke kapitaal. Er worden verschillende mogelijkheden genoemd die gunstige uitwerkingen hebben.

Werk is volgens Van Geuns (2013) de beste manier om uit de armoede te komen. Hiervoor is het wel essentieel dat er wordt voorzien in betaalbare kinderopvang, goed openbaar vervoer en beschikbare jobcoaches. Echter wordt deze mening niet door iedereen gedeeld.

Bevindingen

- Investeren in het psychologische kapitaal kan door middel van motiverende gespreksvoering en oplossingsgericht coachen.
- Investeren in het sociale kapitaal kan door het benutten van bestaande en nieuwe netwerken. Door het bevorderen van zelforganisatie en zelfhulp in de sfeer van lotgenoten en zelfhulpgroepen.
- Maatschappelijk kapitaal is cruciaal voor vermindering van armoede.
- Volgens verschillende internationale studies is een basisinkomen een effectieve armoedebestrijder.
- De veronderstelling dat een basisinkomen mensen lui maakt blijkt onjuist.

Handvatten voor beleid

- Meer ruimte bieden voor uitkeringsgerechtigden om bij te verdienen;
- Stimuleren van parttime ondernemerschap;
- Zet in op informele vormen van cliëntenparticipatie.

1

Opgroeien zonder armoede

SER 2017

2

3

4

5

Inhoud

- Algemene duiding van de problematiek van kinderen die opgroeien in armoede in termen van aantallen, inkomensbron van de ouder(s), huishoudtype en samenstelling, herkomst en duur op het inkomen;
- Oorzaken en gevolgen van (langdurige) armoede onder kinderen;
- Het “speelveld” wie draagt waarvoor verantwoordelijkheid bij het terugdringen van armoede onder kinderen en welke instrumenten worden ingezet;
- Knelpunten van het huidige instrumentarium voor armoedebestrijding onder kinderen. Het betreft oorzaken voor het ontstaan dan wel voortduren van armoede; ook wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de gevolgen van armoede onder kinderen voldoende worden beperkt. Daarbij gaat het met name om de resultaten en effectiviteit van het huidige beleid;
- Visie op armoedebestrijding en conclusies en aanbevelingen om de armoede onder kinderen verder terug te dringen.

Bevindingen

- In 2014 groeiden volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 329 duizend kinderen op in een huishouden met een laag inkomen. Volgens het SCP, groeiden in datzelfde jaar 378 duizend kinderen op in armoede;
- In 2015 groeiden 25 duizend kinderen voor het vierde achtereenvolgende jaar op in een huishouden met een laag inkomen. Dit zijn er 8 duizend meer dan in 2014. Vier op de tien van deze kinderen groeiden op in een eenoudergezin en zes op de tien maakten deel uit van een bijstandsgesin.

Handvatten voor beleid

- Volgens het SCP-rapport “Een lang tekort” is snel ingrijpen, in het eerste armoedejaar, een belangrijke factor in het voorkomen dat men langdurig arm blijft. Daarnaast is ook het voorkomen van terugval naar armoede van belang. In beide gevallen lijkt uitstroom naar een betaalde baan waarmee voldoende besteedbaar inkomen wordt gegenereerd daarvoor de oplossing te zijn;
- Op microniveau spelen individuele factoren bij ouders die van invloed zijn op gebrekkig financieel beheer een rol. Op mesoniveau het om het niet goed functioneren van uitvoeringsinstanties of bureaucratie waardoor ouders aanvullende inkomensvoorzieningen mislopen waar ze wel recht op hebben. Op macroniveau speelt de conjunctuur en maatschappelijke veranderingen, zoals technologische ontwikkelingen en globalisering een rol;
- Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor het benodigde maatwerk en de uitvoering van het armoedebeleid en terugdringen van armoede onder kinderen. Lokaal maatwerk is daarbij een belangrijk uitgangspunt, en komt tot uiting in verschillende lokale accenten in beleid.

1

Wat werkt bij de aanpak van armoede?

Movisie 2016

2

3

4

5

Inhoud

Leven in armoede gaat samen met depressies, chronische aandoeningen, minder tevredenheid en een kortere levensduur. Kinderen die opgroeien in armoede blijken op school slechter te presteren, overtreden vaker de regels en zijn onzeker door de schaamte die armoede met zich meebrengt.

Armoedebestrijding is verre van eenvoudig. Het vraagt om een effectief samenspel van onder meer overheden, professionals, werkgevers, maatschappelijk middenveld, armen zelf en hun netwerken. Ook is een combinatie van interventies op verschillende niveaus nodig. Gelet op de verscheidenheid aan oorzaken en doelgroepen zijn er bovendien verschillende oplossingen nodig. Armoede onder vluchtelingen en illegalen heeft bijvoorbeeld andere oorzaken dan bij mensen die structureel een bijstandsuitkering ontvangen.

Bevindingen

Armoede bestrijden is ingewikkeld. Ervaringen in Vlaanderen maken duidelijk dat een effectief armoedebeleid vraagt om een beleidsmatige erkenning dat intensieve en langdurige begeleiding soms nodig is. Vaak haken zowel gezinnen als professionals af. Hoewel veel gezinnen voldoende hebben aan korte interventies, hebben veel gezinnen met meervoudige problematiek vaak een zwaardere begeleiding nodig.

Handvatten voor beleid

- Naast het versterken van de individuele autonomie vraagt armoedebestrijding ook om het vergroten van het sociale kapitaal van mensen. Daarbij gaat het om het benutten van bestaande én nieuwe netwerken benutten, van familie, vrienden of burens en lokale initiatieven als ruilsystemen en budgetkringen.
- Economisch kapitaal zoals een opleiding of werk is een belangrijk werkzaam mechanisme. Volgens het SCP is werk - direct of op de langere termijn - de beste manier om uit de armoede te ontsnappen. Uit onderzoek blijkt dat meer dan veertig procent van de armen dankzij werk boven de armoedegrens uitkomt.
- Volgens verschillende internationale studies is een basisinkomen een effectieve armoedebestrijder. Het kan verschillende positieve effecten op burgers hebben: een meer verantwoord uitgavenpatroon, minder psychische en fysieke problemen en betere schoolprestaties. Bij kinderen die opgroeien in armoede kan een basisinkomen het zelfvertrouwen versterken en bijdrage aan betere relaties met hun ouders.
- Het armoede- en schuldenbeleid heeft een hoge prioriteit bij het kabinet. Voor gemeenten, die door de decentralisaties hoofdverantwoordelijke zijn voor het armoedebeleid, zijn middelen vrijgemaakt. Gemeenten hebben veel vrijheid die naar eigen inzicht te besteden. Maar dat schept ook verplichtingen. Om de gelden verantwoord uit te geven zijn ze genoopt zich te verdiepen in werkzame mechanismen en beloftevolle interventies.

1

10 meest ingezette maatregelen om het beroep op bijstand terug te dringen

Divosa 2017

2

Inhoud

Overzicht van de 10 meest ingezette maatregelen om het beroep op bijstand terug te dringen.

3

4

Bevindingen

Het is een overzicht van de meest ingezette maatregelen van gemeenten in Nederland.

1. Intensieve werkgeverscontacten
2. Intensieve begeleiding naar regulier werk
3. Meer banen zoeken of creëren
4. Recht op uitkering vaker en efficiënter controleren
5. Inzet op jongeren
6. Recht op uitkering bij aanvraag scherper controleren
7. Parttime en flexibel werk stimuleren
8. Werkactiviteiten inzetten
9. Verplichtingen bijstandsgerechtigden strenger handhaven
10. Hernieuwde aandacht voor mensen die lang in de uitkering zitten

Handvatten voor beleid

- De meeste maatregelen hebben te maken met het begeleiden van werkzoekenden. Door hier meer op in te zetten zullen mensen eerder en langer uitstromen uit de bijstand;
- Gemeenten kunnen door intensieve werkgeverscontacten zorgen dat er meer banen beschikbaar komen voor werkzoekenden;
- De gemeente kan meer inzetten op handhaven, waardoor er minder mensen in de bijstand komen of blijven.

1

Armoedebestrijding: geen kwestie van rekenen maar van psychologie

Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken 2016

2

Inhoud

Leven in armoede leidt tot stress en dagelijkse zorgen. Stress maakt dat we slechtere keuzes maken, meer op korte termijn denken en minder goed informatie verwerken. De cognitieve inspanning die onder druk van dagelijkse stress nodig is om bijvoorbeeld een aanvraag-formulier in te vullen, wordt dan al gauw te veel.

3

4

Bevindingen

Het aanvragen van kwijtschelding voor gemeentelijke belasting kost erg veel moeite en tijd. Stress zorgt ervoor dat we slechtere keuzes maken, meer op korte termijn denken en minder goed informatie verwerken. De cognitieve inspanning van het invullen van de kwijtscheldingsformulieren is voor gestreste mensen dan al gauw te veel. Dit leidt tot de paradoxale situatie dat juist mensen die in armoede leven meer moeite hebben met het aanvragen van voorzieningen waar zij baat bij hebben. Zo versterken armoede en stress elkaar.

Daar komt bij dat een taalachterstand, laaggeletterdheid, onvermogen een administratie bij te houden of een gebrek aan digitale vaardigheden niet zelden de redenen zijn waardoor mensen in financiële problemen komen.

Het niet-gebruik van regelingen kan mede verklaard worden door psychologische factoren: mensen denken dat ze niet in aanmerking komen door de overdaad aan voorwaarden, ze snappen de voorwaarden en formulieren niet, ze kunnen het formulier niet volledig invullen of weten niet alle benodigde bewijsstukken te vinden, ze zijn bang dat ze later geld moeten terugbetalen, of ze zijn te trots om er gebruik van te maken.

Handvatten voor beleid

De gemeente kan meer rekening houden met bekende principes over gedrags-beïnvloeding. Relatief kleine aanpassingen in de (virtuele) omgeving hebben grote gevolgen voor de keuzes die mensen maken. De principes zijn samen te vatten in MAST en de V van vertrouwen:

- **Makkelijk:** simpel maken, ondersteunen met formulierenbrigade en bekende informatie al vooraf invullen voor de burger;
- **Aantrekkelijk:** zo vormgegeven dat je er direct mee aan de slag wilt. Leer van technieken van app bouwers en gamedesigners;
- **Sociaal:** laat zien en communiceer dat men niet de enige is in hun situatie en dat anderen ook gebruik maken van inkomensvoorzieningen;
- **Tijdgebonden:** bied de informatie en de voorziening aan op het moment dat iemand er open voor staat;
- **Vertrouwen:** ga uit van vertrouwen: niet praten over boetes en sancties, maar moedig aan. Een vorm van vertrouwen is ook: uitbetalen tenzij mensen opgeven.

1

Geld en gedrag. De theoretische basis

Nibud 2015

2

3

4

Inhoud

Om financieel zelfredzaam te zijn, zijn zowel kennis, vaardigheden als ook gedrag van belang. Een deel van ons gedrag is onbewust (bijvoorbeeld gewoontegedrag) en ook vertonen mensen naast rationeel gedrag ook irrationeel gedrag. We hebben twee systemen: een systeem dat informatie automatisch en snel verwerkt zonder weinig inspanning maar ook met weinig grip op de verwerking, en een systeem dat informatie bewust verwerkt.

Bevindingen

Een veelgebruikte gedragstheorie is de Theory of Planned Behavior. Deze theorie gaat er vanuit dat persoonlijke attitude, subjectieve norm en waargenomen gedragscontrole iemands intentie tot een bepaald gedrag beïnvloeden. Vervolgens heeft die intentie een directe relatie met het daadwerkelijke gedrag.

Naast een gebrek aan kennis en vaardigheden zijn ook een gebrek aan zelfvertrouwen, niet kunnen plannen en gebrekkige sociale vaardigheden van invloed op financiële problemen. Mensen die daarnaast vooral gericht zijn op de korte termijn en weinig zelfbeheersing hebben, hebben ook een grotere kans op financiële problemen. Daarnaast speelt financiële opvoeding een rol.

Binnen de schuldhulpverlening wordt onderscheid gemaakt tussen niet-willers en niet-kunners. De tweede groep is veel makkelijker te ondersteunen. Motivatie en kunnen zijn belangrijke componenten voor gedragsverandering dat er toe moet leiden om financieel zelfredzaam te worden. Daarnaast heeft ook het vertrouwen dat mensen in zichzelf hebben (kan ik het wel?) invloed op hun gedrag. Ook in het werkveld is dit nu bekend: er wordt vaak gewerkt om dit zelfvertrouwen te vergroten.

Handvatten voor beleid

- Mensen handelen lang niet altijd rationeel of bewust. Hierdoor kan gedragsverandering een lastig proces zijn. Mensen kijken vooral naar de korte termijn, terwijl veel voordelen van 'goed' gedrag pas op lange termijn zichtbaar zijn. Maak mensen daar bewust van.
- Gedragsverandering kent verschillende volgende fases. Door als hulpverlener inzicht te krijgen in welke fase iemand zich bevindt kan de begeleiding beter aansluiten op iemands behoefte op dat moment. Dit vergroot de kans op succes.
- Gebruik motiverende gespreksvoering om gedragsverandering te bewerkstelligen. Hierbij probeert de hulpverlener de klant zelf hun eigen ambivalentie te laten onderzoeken.
- Alleen 'kunnen en willen' is niet genoeg voor gedragsverandering. Mensen moeten gemotiveerd zijn. En ook geloven dat ze het kunnen.

1

Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid

WRR 2017

2

3

4

Inhoud

De huidige samenleving stelt hoge eisen aan zelfredzaamheid van burgers maar niet iedereen is hiertoe in staat. In het rapport is onderzocht welke mentale vermogens nodig zijn voor maatschappelijke redzaamheid. Naast denkvermogen (dat soms beperkt is, mensen handelen niet altijd rationeel) is ook doenvermogen van belang. Zowel genen als omgeving en omstandigheden hebben daarop invloed.

Overheden zouden (meer) rekening kunnen houden met verschillen en beperkingen in doenvermogen van burgers. Dit biedt meer kans op het realiseren van zelfredzaamheid. Bij het ontwerpen van beleid moet de vraag gesteld worden wat er gebeurt met mensen die niet meteen hun post openmaken of niet meteen in actie komen als dat noodzakelijk is. Dit gedrag hoeft niet (alleen) voort te komen uit onwil, maar ook uit onmacht door bijvoorbeeld overbelasting of onvermogen.

Er zijn grenzen aan de mentale belasting die mensen aan kunnen. Bepaalde omstandigheden, zoals het leven in armoede, zorgen er voor dat mensen minder goed functioneren dan onder 'normale' omstandigheden. De overheid kan hier meer rekening mee houden. Bijvoorbeeld door de keuzearchitectuur aan te passen: vul voor mensen alvast een *default* optie in, of maakt ongewenste keuzes beperkt mogelijk. Verminder verleidingen voor burgers. Een dergelijk realistisch perspectief is voor de burger beter dan een zogenaamd rationalistisch perspectief dat er vanuit gaat dat de burger alles bewust doet en ook bijvoorbeeld bewust te laat betaalt. Hierdoor kunnen boetes snel oplopen omdat de overheid vaak met automatische systemen werkt.

Bevindingen

- Zowel denkvermogen als doenvermogen hebben invloed op redzaamheid;
- Denkvermogen is: informatie verzamelen en wegen en een plan maken;
- Doenvermogen is: in actie komen, met tegenslag omgaan, volhouden en (eveneens) een plan maken;
- Temperament, zelfcontrole en overtuiging hebben invloed op doenvermogen;
- Doenvermogen is deels aangeboren maar wordt ook beïnvloed door iemands leefomstandigheden zoals stress;
- Mensen verschillen in hun doenvermogen. Hierdoor heeft niet iedereen gelijke kansen op zelfredzaamheid.

Handvatten voor beleid

- De WRR beveelt aan in beleid uit te gaan van een realistische inschatting van het denkvermogen en doenvermogen van gewone burgers.

1

Burgerperspectief op schuldhulpverlening

Nationale ombudsman 2016

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Inhoud

Wat mag een burger in algemene redelijkheid van de overheid verwachten als het gaat om gemeentelijke schuldhulpverlening? In het rapport wordt de rol van de overheid beschreven, het proces van de schuldhulpverlening en de ervaring en behoefte van de burgers.

Bevindingen

Problemen met schuldhulpverlening zijn niet alleen een vervelende ervaring voor de burger. De overheid moet zich realiseren dat ze ook een risico vormen voor een effectieve aanpak van de schuldenproblematiek. De overheid gaat ten onrechte en teveel uit van de zelfredzaamheid van burgers. Dit blijkt een illusie. Onvoldoende redzaamheid is juist één van de redenen waarom burgers in de financiële problemen terechtkomen. Het kan nooit de bedoeling zijn burgers buiten de boot te laten vallen als zij niet precies in de mal van het schuldhulpsysteem van de overheid passen. Dus: schuldenaren niet uitsluiten maar juist toelaten.

Handvatten voor beleid

In het rapport komt men tot de volgende oplossingen:

- Ondersteun en begeleid minder zelfredzame burgers tijdens of na het schuldhulptraject;
- Stel de schuldenaar (hulpvraag) centraal; kijk naar maatwerkoplossingen als een reguliere aanpak niet volstaat;
- Bied (voorlopige) hulp bij een dringende situatie ook als de schuldenaar nog niet is toegelaten tot de schuldhulpverlening;
- Zet direct stappen na toelating tot schuldhulpverlening: korte doorlooptijden verhogen de kans op succesvolle schuldhulp;
- Zorg voor persoonlijke aandacht, regelmatig contact en duidelijkheid zodat iemand weet waar hij voor wat moet zijn;
- Geef iemand bij afwijzing/beëindiging van de schuldhulpverlening een besluit zodat hij gebruik kan maken van rechtsmiddelen.

1

Een onbemind probleem. Een voorstudie naar een maatschappelijke kosten batenanalyse

Tilburg University 2016

2

Inhoud

Kamer en kabinet willen een maatschappelijke kosten-batenanalyse (mkba) doen uitvoeren omtrent de wijze waarop overheden omgaan met mensen met schulden.

3

Deze voorstudie in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid moet de mkba mogelijk maken door bepaling van een probleemstelling, een nul situatie en een beleidsalternatief. Dit laatste wordt in de mkba doorgerekend.

4

5

Bevindingen

Het aantal mensen met problematische schulden is groot. Overheden, vooral Rijksoverheden, zijn voorname schuldeisers. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor schuldhulpverlening. De omvang van schuldenproblematiek groeit door structurele veranderingen in onze samenleving. De in gang zijnde transformatie van de arbeidsmarkt in de richting van zzp'ers en flexwerkers brengt met zich mee, dat inkomensstabiliteit daalt, en risicomanagement voor grotere groepen noodzakelijk wordt.

6

7

8

De in gang zijnde transformatie van de verzorgingsstaat brengt met zich mee, dat zelfredzaamheid belangrijker wordt.

9

De bestaande situatie kent een vijftal ernstige knelpunten:

1. De onderlinge coördinatie tussen rijkscrediteuren en die tussen hen en hulpverlenende gemeenten ontbreekt;
2. De meerderheid van de mensen met problematische schulden ontvangt geen hulp van de overheid;
3. Het moment waarop hulp wordt gevraagd is vaak relatief laat en het daarop volgende tempo van hulpverleningstrajecten is relatief laag;
4. Op gemeentelijk niveau is de aanwezige expertise niet altijd van de noodzakelijke kwaliteit;
5. Een groot deel van de mensen die wel hulp krijgen eindigt niet schuldenvrij of in een duurzame financiële situatie, als gevolg van niet succesrijke hulpverleningstrajecten.

Handvatten voor beleid

- Verbod tot doorverkoop van vorderingen, met name aan 'loan sharks';
- Kwaliteitsverhoging bewindvoerders;
- Kwaliteitsverhoging schuldhulpverleners.

1

Eigen schuld

Will Tiemeijer 2016

2

3

Inhoud

In deze verkenning wordt de schuldenproblematiek bekeken vanuit een gedragswetenschappelijk perspectief. Centraal staat de vraag welke rol niet-cognitieve mentale kenmerken en vermogens spelen in deze problematiek en wat derhalve geschikte beleidsrichtingen zijn om problematische schulden tegen te gaan. Kort samengevat is de conclusie dat de overheid te hoge verwachtingen heeft van de financiële zelfredzaamheid van burgers. Voor veel mensen zijn de regels te ingewikkeld, en bovendien wordt te weinig rekening gehouden met de psychologie van mensen.

4

5

6

7

Bevindingen

Voor nogal wat burgers is financiële zelfredzaamheid niet eenvoudig. Zij moeten hun weg zien te vinden in diverse inkomens- en ondersteuningsregelingen. Als er serieuze schulden ontstaan, neemt de complexiteit bovendien exponentieel toe. Dat vergt veel: niet alleen moeten ze in staat zijn alle relevante informatie te begrijpen en overzicht te houden, ook wordt een groot beroep gedaan op hun alertheid, zelfcontrole en stressbestendigheid. Lang niet iedereen is daartoe altijd voldoende in staat. Dat is één van de redenen waarom geregeld mensen onder de beslagvrije voet geraken.

8

9

10

Naast cognitieve capaciteiten speelt ook persoonlijkheid een belangrijke rol. Mensen met een vermijdend karakter en mensen met weinig zelfcontrole hebben een grotere kans op financiële problemen. Ze zijn eerder geneigd problemen te ontkennen, teveel uit te geven en niet op tijd maatregelen te nemen. Deze persoonlijkheidskenmerken zijn voor een deel erfelijk bepaald. Sommige mensen hebben dus ‘van nature’ meer kans op financiële problemen dan anderen.

Ook blijkt uit onderzoek dat stress en armoede een negatieve invloed hebben.

Als gevolg van stress en armoede denken mensen minder lang over beslissingen na, laten zij zich sterker leiden door de acute problemen van het moment, en neemt hun zelfcontrole af. Problematische schulden zijn bij uitstek een bron van stress.

Dus juist op het moment dat het extra belangrijk is geen domme dingen te doen, gaan psychologische mechanismen spelen die het moeilijker maken verstandige financiële besluiten te nemen en de lange termijn voor ogen te houden.

Dit alles roept de vraag op of problematische schulden ook altijd geheel ‘eigen schuld’ zijn. Volgens deze verkenning moet ‘eigen verantwoordelijkheid’ het uitgangspunt blijven. Wel moeten we in ons oordeel meewegen dat het burgers soms erg moeilijk wordt gemaakt om die verantwoordelijkheid ook waar te maken, dat niet iedereen in gelijke mate beschikt over de daartoe vereiste mentale kenmerken en vermogens, en dat psychologische mechanismen de zaken nog eens kunnen bemoeilijken.

Handvatten voor beleid

- Probeer allereerst te voorkomen dat mensen nodeloos in financiële problemen komen door keuzes zo in te richten dat mensen relatief makkelijk zullen uitkomen bij de optie die voor hun financiële situatie waarschijnlijk het beste is. Dat kan bijvoorbeeld door het aanbieden van goede default-opties bij financiële keuzes;
- Als mensen toch problematische schulden (dreigen te) ontwikkelen, zorg dan dat sneller dan nu het geval is contact wordt gelegd tussen schuldenaar en hulpverlener. Dat kan door de drempel voor schuldhulpverlening te verlagen en door meer werk te maken van vroegsignalering;
- Mochten mensen hun schulden aan de overheid niet meer afbetalen, zet de bijzondere bevoegdheden van de overheid dan zoveel mogelijk pas in nadat is vastgesteld dat de betreffende schuldenaren ook beschikken over voldoende afloscapaciteit. Anders kan het gevolg zijn dat schuldenaren onder het bestaansminimum uitkomen, en daardoor welhaast gedwongen zijn om nieuwe schulden te maken.

1

Good practices

Kenniscentrum maatschappij en recht Amsterdam 2016

2

Inhoud

3

Bij de uitvoering van het Good Practices onderzoek staat de volgende vraag centraal:
In hoeverre is er in Amsterdam sprake van een methodische en effectieve uitvoering van de schulddienstverlening?

4

5

Er is sprake van een methodische uitvoering wanneer bewezen effectieve methodieken zoals bijvoorbeeld een coherent samenhangende manier van gespreksvoering, structureel en systematisch worden toegepast en wanneer die gebaseerd is op inzichten vanuit wetenschap en eerder onderzoek. We spreken van een effectieve uitvoering wanneer uit onderzoek blijkt dat er een causale relatie is tussen de manier waarop de schuldhulpverlening wordt uitgevoerd en de resultaten van die uitvoeringspraktijk.

6

7

Het zou bovendien op z'n minst aannemelijk moeten zijn dat de manier waarop de schuldhulpverlening wordt uitgevoerd de reden voor de vastgestelde resultaten is.

8

9

Bevindingen

10

De resultaten van het onderzoek geven aanleiding tot de volgende acties.

1. Het ontwikkelen en structureel toepassen van een meer evidence based methodiek per fase van het schuldhulpverleningsproces.
2. Het ontwikkelen van een scholingsbeleid.
3. Het ontwikkelen van een meer cliëntgerichte schuldhulpverlening.

Het uiteindelijke doel van deze acties is dat het bereik van mensen met schuldp Problemen omhoog gaat, zij eerder in beeld komen, de uitval omlaag gaat, de uitstroom omhoog gaat, de recidive omlaag gaat en het tempo van de doorstroom omhoog gaat.

Handvatten voor beleid

- Zorg ervoor dat schuldhulpverlening klantgericht is;
- Zorg voor een goed scholingsbeleid.

1

Het geldloket wil met een beetje hulp veel problemen voorkomen

Bart Kamphuis 2017

2

3

4

5

Inhoud

‘Uit elkaar? Ontslag? Gezinsverandering? Loop binnen voor een afspraak’. Het staat op de gevel van het Geldloket in Amersfoort. Burgers kunnen er terecht met financiële vragen. Het Geldloket vermijdt zorgvuldig termen als ‘schuld’ en ‘hulpverlening’. Volgens de WRR is het loket daarmee een positieve uitzondering als het gaat om de manier waarop burgers doorgaans door de overheid worden bejegend. Het Geldloket is er vooral om te voorkomen dat mensen in problemen raken.

6

Bevindingen

7

Het zijn niet alleen kwetsbare mensen die het overheidswoud van voorschriften en regelingen niet kunnen doordringen. Het zijn vaak mensen die “prima functioneren in de maatschappij, maar door omstandigheden krap komen te zitten. Het heeft niet te maken met intelligentie.”

8

9

De regelingen zijn te ingewikkeld er is teveel.

10

Handvatten voor beleid

- Ondersteun de burger bij het maken van de juiste keuzes;
- Ga niet teveel uit van zelfredzaamheid;
- Bejegen mensen positief en ga uit van vertrouwen in plaats van wantrouwen;
- Wijs mensen op de mogelijkheden die ze hebben zoals minimaregelingen.

1

Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen

Stichting lezen en schrijven 2016

2

Inhoud

3

Op basis van een vergelijking van het aantal laaggeletterden onder alle 16-plussers in Nederland met het aantal schuldenaren dat moeite heeft met de lees- en rekentest in Mesis[®], laat dit onderzoek zien dat mensen die moeite hebben met lezen of rekenen oververtegenwoordigd zijn in de schuldhulpverlening.

4

5

Bevindingen

6

Rekeningen begrijpen, toeslagen aanvragen en een huishoudboekje of financiële administratie bijhouden: het zijn grote uitdagingen voor mensen met slechte lees- en rekenvaardigheden. Voor financiële zelfredzaamheid en het langdurig voortzetten van een stabiele financiële situatie is beheersing van lees- en rekenvaardigheden essentieel.

7

Bepaalde groepen in de schuldhulpverlening kampen vaker dan gemiddeld met een laag niveau van lees- en rekenvaardigheden.

8

9

10

Handvatten voor beleid

- Aan de voorkant van het dienstverleningstraject meer specifieke aandacht besteden aan het herkennen van de problematiek van laaggeletterdheid;
- De communicatie naar mensen met financiële problemen moet zo eenvoudig mogelijk;
- De groep die de informatie niet snapt, dient ergens terecht te kunnen voor praktische en laagdrempelige ondersteuning;
- Vindplaatsen, zoals het spreekuur van sociaal raadslieden, sociale wijkteams en de sociale dienst, kunnen daarnaast een (aanvullende) rol van betekenis spelen om problemen met lezen, schrijven en rekenen te herkennen;
- Met name sociaal raadslieden en initiatieven als formulierenbrigades kunnen verkennen hoe zij mensen naast kortdurende hulp, duurzaam op weg kunnen helpen door naar scholing door te verwijzen.

1

Schulden uit de knel

Platform31 2016

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Inhoud

De cijfers rond schuldenproblematiek in Nederland laten geen rooskleurig beeld zien. Het aantal huishoudens met forse financiële problemen nam de afgelopen jaren toe tot een op de vijf. De gemeentelijke budgetten voor de bijzondere bijstand staan stevig onder druk door de groei van het beschermingsbewind. Het aantal huishoudens met problematische schulden en dat geen contact heeft met schuldhulpverlening, verdubbelde sinds 2012. Belangrijke oorzaken van de groei zijn de gestegen werkloosheid, versobering van voorzieningen en stijgende vaste lasten. In deze rapportage staat ook een opsomming van innovaties in de schuldhulpverlening

Bevindingen

Het huidige systeem van schuldhulpverlening staat onder druk. Het aantal huishoudens met problematische schulden dat geen contact heeft met schuldhulpverlening groeit, de instroom in de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) neemt al jaren af en veel wijkteamprofessionals hebben wel een taak op het terrein van financiën en schuldenproblematiek maar weten (nog) niet goed hoe ze daar zinvol invulling aan kunnen geven. Het voordeel van een systeemwijziging kan zijn dat fundamentele problemen rigoureus aangepakt kunnen worden. Het nadeel is echter dat vooraf vaak niet goed is te overzien wat in de praktijk de nadelen worden van de nieuwe aanpak. Het voordeel van (incrementele) wijzigingen binnen het bestaande stelsel is dat ze stapje voor stapje plaats kunnen vinden. Het nadeel is dat het vaak betrekkelijk lang duurt voordat de gewenste effecten zichtbaar worden.

Handvatten voor beleid

- Innovaties gericht op het terugdringen van (te) hoge vaste lasten;
- Innovaties gericht op het vergroten van de zelfredzaamheid van mensen met schulden;
- Innovaties gericht op het beter screenen van mensen met schulden;
- Innovaties naar uitvoerende specifieke actoren, bijvoorbeeld schuldeisers, schuldhulpverlenende organisaties;
- Innovaties gericht op specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld dak- en thuislozen, vluchtelingen.

1

Schuldhulpverlening en wetenschap kunnen veel van elkaar leren

Peter Boorsma 2015

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Inhoud

Het NIBUD heeft een onderzoek gedaan naar 'gedrag bij schulden'. Een van de belangrijkste bevindingen is dat mensen vaak welwillend zijn om te werken en uit de schulden te komen, maar dat ze de mogelijkheden hiervan niet zien. Het inzicht in hun schulden is beperkt doordat ze voornamelijk aan het overleven zijn met kleine budgetten. Hiervoor draagt de onderzoeker in het artikel een aantal oplossingen aan.

Bevindingen

40 procent van de Nederlanders heeft een buffer kleiner dan 2.000 euro. En de helft hiervan heeft zelfs helemaal geen buffer. Hieruit blijkt dat er een grote groep Nederlanders is die kans heeft om in de schulden te raken. De overheid kan haar burgers sturen naar gezond financieel gedrag. Dit wordt nudging genoemd. Kleine ingrepen kunnen een groot effect hebben. Echter is het geen exacte wetenschap. De precieze ondersteuning is altijd persoonsgebonden. Zowel schuldeisers als (professionele) hulpverlening moeten in een zo vroeg mogelijk stadium contact proberen te leggen met de mensen met schulden.

Handvatten voor beleid

- Houd de communicatie zo simpel en duidelijk mogelijk;
- Ga ervan uit dat de klant welwillend is;
- Benader de klant vanuit zijn referentiekader;
- Probeer ketenpartners te ondersteunen.

1

Uit de schulden aan het werk

Roeland van Geuns en Jorien van der Laan 2016

2

Inhoud

3

Op dit moment blijkt maar een klein deel van de bijstandsgerechtigden in een wettelijke of minnelijke schuldregeling te gaan werken. Voor de samenleving zou het veel beter zijn wanneer mensen die in een schuldregeling zitten ook gaan werken. Van alle mensen die in de schuldhulpverlening zitten ontvangt ruim 30 procent een bijstandsuitkering. Dit is te verklaren doordat een laag inkomen vermoedelijk de grootste risicofactor is op het ontstaan van schulden. Om het risico dus te beperken is het vergroten van het hoofdkomen een belangrijke voorwaarde.

4

5

6

7

Bevindingen

In dit artikel worden overkoepelende conclusies getrokken naar aanleiding van nieuwe cijfers uit onderzoeken over de minnelijke schuldregeling en de WSNP en de gerelateerde uitstroom naar werk.

8

9

- Bijstandsgerechtigden met een minnelijke of wettelijke regeling vinden slechts bij grote uitzondering betaald werk.
- Het blijkt dat er nauwelijks verschil zit tussen de WSNP- en minnelijke groep wat betreft het beëindigen van de bijstandsuitkering.

10

Handvatten voor beleid

- Schuldeisers zouden sneller akkoord moeten gaan met een schuldregeling voor bijstandsgerechtigden, bij voorkeur d.m.v. een minnelijke regeling met inzet van een saneringskrediet.
- Bijstandsgerechtigden zouden direct na toekenning van deze regeling werkgerichte begeleiding/coaching moeten krijgen. Het blijkt namelijk dat de autonome stroom richting werk zeer klein is, maar dat de wil om te werken wel aanwezig is. De bijstandsgerechtigden hebben ondersteuning nodig bij het vertalen van die motivatie naar het concreet zoeken naar werk.

1

Wat werkt bij schuldhulpverlening

Movisie 2015

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Inhoud

In dit dossier wordt ingegaan op de verschillende aspecten die een rol spelen bij zowel materiële als immateriële schuldhulpverlening, schuldpredictie, vroegsignalering en schuldregeling. Het overzicht van werkzame factoren en veelbelovende aanpakken kan dienen als vertrekpunt voor een nieuwe aanpak in de eigen praktijk.

Bevindingen

Werkzame elementen in schuldhulpverlening blijken te zijn:

- Werken aan zelfvertrouwen en zelfstandigheid van de cliënt;
- Confrontatie met eigen financieel gedrag om bewustwording te creëren en te motiveren tot verandering;
- Groepsdynamiek in lotgenotencontact benutten om taboes te doorbreken;
- Vertrouwensband cliënt en begeleider/uitvoerder;
- Samenhang tussen individuele en groepsgewijze interventies;
- Langdurige betrokkenheid van hulpverlener als voorwaarde voor duurzame verandering.

Handvatten voor beleid

De veranderende inzichten en actuele discussies over schuldhulpverlening leiden tot veel innovatieve aanpakken op dit gebied. Er is nog geen inzicht in de effecten van deze aanpakken, maar elk van deze aanpakken kenmerkt zich doordat een of meerdere eerder genoemde factoren wezenlijk onderdeel uitmaken van de werkwijze:

- Vroeg Eropaf: In Amsterdam werken de gemeente, woningcorporaties, energiebedrijven en zorgverzekeraar Zilveren Kruis Achmea sinds 2009 samen in het project Vroeg Eropaf, dat twee hoofddoelen heeft:
 1. het voorkomen van huisuitzettingen
 2. het realiseren van structurele betaling van huishoudens aan crediteuren

- Goede Gieren Fonds: Het Goede Gieren Fonds koopt schulden op volgens de regels van de schuldsanering. Tegelijk maakt het met de schuldenaar afspraken over de aflossing en het voorkomen van nieuwe financiële problemen
- Eropaf Ondersteuning : het digitale platform Eropaf! geeft mensen de kans weer zelf de regie over hun financiën te nemen. Het uitgangspunt is dat schuldenaren hun eigen inkomen beheren aan de hand van een online kasboek, afspraken maken met schuldeisers en online verslag doen van de vorderingen.
- Doorbraakgroep Schuldhulpverlening: De Doorbraakgroep Schuldhulpverlening wil regionale contactnetwerken opzetten van instanties als Belastingdienst, contactambtenaren van de gemeente en schuldhulpverleners. De gemeente zou meer regie moeten krijgen in complexe schuldsituaties.
- Fix Up Your Life: Het project Fix Up Your Life helpt jongeren de regie over hun leven te herpakken en werkt samen met hen aan het ordenen en hanteerbaar maken van de schuldsituatie.
- Innovatie schuldhulpverlening: De pilot is een samenwerking met het sociale team van de wijk Lewenborg en het Goede Gieren Fonds.

HANDREIKING ARMOEDE EN SCHULDEN